

ZALIG!

Luk. 1:46-55 en Luk. 6:20-26

'Mij geschiede naar uw woord', zegt Maria. Dat heeft zij geweten! God heeft haar uitverkoren om 'een werkplaats van de Heilige Geest' te zijn (Luther). Het Woord wordt vlees in de maagd Maria; de waarachtige God wordt als waarachtig mens uit haar geboren. De nieuwe Eva is zij. Zij is 'in Christus'; Christus is in haar schoot, Hij *zingt* in haar buik. Waar de Geest is, wordt de lofzang geboren. Eerst zingt Elisabeth: 'Zalig is zij die geloofd heeft ...' (vs. 45). Maria pakt het woord 'zalig' op: 'Van nu aan zullen mij zalig-spreken alle geslachten.'

Hoe kan dat? Zalig van nu aan? Zalig-gesproken door alle geslachten? Zit Maria er dan niet over in dat zij van nu aan zal worden beroddeld? Dat er over haar wordt gekletst bij de supermarkt of tijdens de high-tea? Heb je 't al gehoord ...? Die meid van ... Ongehuwde moeder. Meer dan dertig jaar later wordt Jezus nog uitgemaakt voor een hoerenkind (Joh. 8:41). Zo weten wij hoe men tegen Maria heeft aangekeken. Hoe moet zij Jozef uitleggen wat er aan de hand is? Jozef komt in een crisis (Matt. 1:18 e.v.). In een droom helpt een engel hem uit de droom. Hij neemt Maria bij zich en in haar Jezus! Met alle gevolgen vandien.

Gevolgen? Ja. '... er was voor hen geen plaats in de herberg' (Luk.2). Dat slaat niet op 'overvol', maar op afwijzing. Geen plaats voor Jezus en dus niet voor hen die bij Hem horen. Dat zijn zij die met de apostel Paulus belijden: 'Het leven is mij Christus.' Zo'n leven is allesbehalve romantisch. Het heeft te kampen met aanvechtingen in velerlei gedaante, met vijandschap en haat – denk aan Herodes - met concurrentie-denken, onrecht, jaloezie, zelfhandhaving, laster, wegpesten, vervolgen ... Vandaar dat Jozef en Maria – en dus Jezus (!) - vluchtelingen worden, asielzoekers (Matt. 2). 'Gij weet, o God, hoe 'k zwerfen moet op aard; mijn tranen ...' (Ps. 56).

'Mij geschiede naar uw woord.' Wie zo leeft, kan niet anders dan een Kruisdrager zijn. Denk – bijvoorbeeld – aan de heraut van Koning Jezus, Johannes de Doper. Hij wordt niet oud. In een gevangenis laat een losbol hem onthoofden. Onthoofding is een trend in de huidige christenvervolgung. 'Het lichaam des Heren', de Kerk, lijdt omwille van haar Hoofd, Christus. Niet dat er telkens en overal bloed vloeit. Wij kunnen nog vrij 'rustig kerken' en gezellig Kerstfeest vieren. Maar her en der flikkeren onder de vierende menigte de zwaarden van de tong (Ps. 55; 57; 64). Verontwaardigd wordt er gereageerd op het afslachten van broeders en zusters door IS en Assad. Alsof er twee soorten kerken zijn, staat in 'het vrije Westen' op het lijstje van de voorbeden op het Kerstfeest en rond de jaarwisseling het gebed voor 'de vervolgte kerk.' Ondertussen kan het zomaar gebeuren dat 'men' in 'vrijheid' bezig is met de uitscha-

Inhoud

Meditatie	1
Dr. M. Verduin, Zeist	
Met het oog op het nieuwe jaar. Enkele overwegingen bij Psalm 11 in de LXX	2
Mevr. drs. M.A. Aalders, Bussum Dr. H. Klink, Hoornaar	
Opbouwende toespraken	5
Dr. J.G. Barnhoorn, Nunspeet	
Goed doen door na te laten	8
Enkele mededelingen en nieuwjaarswens	8

Een woord van dr. H.F. Kohlbrugge

De ootmoedige is wijs; de ootmoedigheid is verstandig, want zij zoekt geen eer en vreest geen schande.

keling van een broeder of zuster dichtbij. Psychische moord. Koppensnellen, een heksenjacht, een offer-ritueel, zoals in 'de wereld' dat van Lucia de B. en in de verwereldlijkte kerk bijvoorbeeld van H.F.Kohlbrugge. Zondebokken. Vervolg. Jezus noemt kwaadspreken en leugen namelijk ook 'vervolging' (Matt.5).

Hoe dan verder met Maria en Jezus? Met *alle* Maria's, om Christus' wil gesmaad? De Heiland zegt: 'Zalig zijt gij, wanneer de mensen u haten, buitensluiten en beschimpen, uw naam door het slijk halen, omwille van de Zoon des mensen. Verblijdt u in die dag en wees vrolijk ...' (Luk.6:22 e.v.). 'Zij zullen u uit de synagogen werpen' (Joh. 16:2). Al dat negatieve kunnen wij toch moeilijk een zaligspreking noemen?, aldus Luther in diens *Magnificat* (1521). En toch ...!

Wie Maria beroddelt en haar de deur wijst, bereikt wat hij niet bedoelt: *Zalig* - verklaring! 'Zalig' slaat op uitverkoren zijn (Ps.65), op de gemeenschap met God, op vergeving van zonden (Ps.32), op Godsvertrouwen (Ps.2), op een leven naar Gods geboden [(Ps. 1: het eerste woord van het Psalmbboek is 'zalig', 'welgelukzalig' (St.Vert.), vgl. Ps. 119]. 'Van de zaligsprekingen (...) weten we één ding zeker, namelijk dat de zalig gesprokenen eerder tegen het lot op te tornen hadden, dan dat zij met de stroom van voorspoed mee konden drijven' (W.Barnard). De apostel Petrus geeft ons uitleg: Lasteraars vervullen Gods Woord. Dat is erg wat hen betreft, maar 'zalig' wat de belasterden aangaat (1 Pet. 3:14, 4:14). Wanneer een kind van God wordt vervloekt, hoort hij of zij een *zaligspreking*. Vanuit de

hemel! Zo is de weg van en met *Jezus*, onder smaad en hoon, toch *zalig*. De Here keert het kwaad ten goede. Dat heeft Hij in de *Doop* beloofd.

Wie verstaat dit? Ieder die om Christus' wil moet lijden, die wordt vervolgd. Ook vandaag. Irak, Syrie, Noord-Korea, Nederland ... het betreft de nederigen in hun 'lage staat' (als Maria). Dat zijn 'de armen', bedelaars. In het Oude Testament zijn dat de *anaw m*, zij die op God hopen, die zich geen andere toekomst kunnen voorstellen dan in de gemeenschap met Christus. Met de Zaligmaker 'begraven door de Doop in de dood' en opgestaan (Rom.6) nemen zij het *kruis* op en volgen Hem dagelijks. Telkens ook bemoedigd, evenals Maria, die gaandeweg door de herders, door Simeon en Anna, door de Wijzen uit het Oosten is bevestigd in haar vertrouwen op Gods belofte. Zij heeft leren geloven wat zij niet kon zien. Zij weet wat het is aangevochten te zijn, vooral toen de nacht van *Golgotha* kwam. In gemeenschap met haar door de godsdienstige leiders vervloekte en verworpen Zoon – de Zoon van God – is het ook voor haar Pasen geworden. Leven door de dood heen. In Christus *zalig*!

'Zalig zijn zij die het Woord van God horen en het bewaren' (Luk. 11:28).

'Zalig zijn zij die niet zien en toch geloven' (Joh.20:29).

'Zalig zijn de doden die in de Here sterven, *van nu aan ...*' (Op.14:13).

M. Verduin, Zeist

Met het oog op het nieuwe jaar. Enkele overwegingen bij Psalm 11 in de LXX Psalm 11 (LXX); Psalm 12 (NBG)

Regarding completion. Over the eighth.
A Psalm. Pertaining to David
Voor de koorleider. Op de wijze van:
De achtste. Een Psalm van David.

2 Save me, O Lord, a devout one has failed,
because truths became scarce among the sons of men.
Help toch, Here, want er zijn geen vromen meer;
ja, de getrouwen zijn schaars onder de mensenkinderen.

3 Each spoke vanities to his fellow;
lips are deceitful, in the heart and in the heart they spoke.
Zij spreken valsheid tegen elkaar,
zij spreken dubbelhartig, met gladdelippen.

4 May the Lord destroy all deceitful lips
and a boastful tongue,
De Here verdelge alle gladdelippen
en elke grootsprekende tong;

5 those who say, "Our tongue we will magnify;
our lips are our own
— who is our Lord?"
hen die zeggen: Met onze tong zijn wij sterk;
onze lippen zijn met ons wie is heer over ons?

6 "Due to the wretchedness of the poor
and due to the groaning of the needy,
I will now rise up," says the Lord;
"I will place in safety; I will speak freely against it."

*Om de onderdrukking van de ellendigen,
het zuchten van de armen,
maak Ik Mij nu op, zegt de Here;
Ik stel in veiligheid wie daarnaar smacht.*

7 The sayings of the Lord are pure sayings,
silver refined by fire, tested for soil,
cleansed seven times.

*De woorden van de Here zijn zuivere woorden,
gedegen zilver, in een smeltoven in de aarde
zevenvoudig gelouterd.*

De situatie

Er valt veel voor te zeggen dat David, de auteur van de Psalm, dit lied gedicht heeft in de tijd dat hij vervolgd werd door koning Saul. De koning had zich losgemaakt van de Here God. Daarop maakte wantrouwen zich meester van hem. Zijn achterdocht was het meest gericht op David, zijn gevierde schoonzoon. Woedeuitbarstingen waren het gevolg. Met dat de koning verzuurde en steeds grilliger werd in zijn houding, veranderde het klimaat om hem heen. Een dergelijke sfeer haalt het slechtste in de mensen naar boven. Wie was nog zeker van zijn positie? Het gevolg was dat iedereen ging voor zijn eigen belang. Dat belang lag er voorsnog in dat men in het geveel kwam bij de koning. En zo drong de leugen het land binnen. Men sprak met twee monden. David moet zich gevoeld hebben als een vogel die opgejaagd werd (zie Psalm 10).

Op maar weinigen kon hij bouwen.

De inzet: een klacht

Geen wonder dat de Psalm inzet met de klacht: "Red (mij) Here, want er zijn weinig vromen overgebleven in het land."

Voor het woord 'vromen' staat in het Grieks *hosios*, dat meestal vertaald wordt met 'heilig'. Het kan ook 'aan de goden gewijd' of 'billijk', 'waarheidslievend' en 'trouw' betekenen. De laatste twee woorden komen nog het dichtst bij het Hebreeuws, waar 'hèsed' staat. De betekenis van dit woord valt (ook in het Grieks) moeilijk weer te geven: het heeft iets van vroomheid die gekenmerkt wordt door doortastendheid en vooral ook door mildheid. In zijn prachtige Duitse vertaling weet Martin Buber er een (ongebruikelijk) Duits woord voor te vinden: 'holdmütig'. Daarin zit het woord 'hold', ons woord 'heil' en 'hulde'. 'Mütig' duidt op het gemoed, op het innerlijk van de mens. 'Holdmütig' geeft aan dat iemand van binnenuit aangerakt is door het heil van God, dat hij als 'heil' ondervindt. Het

8 You, O Lord, you will guard us,
and you will preserve us from this generation and
forever.

*U, Here, zult ze gestand doen,
ons altoos beschermen tegen dit geslacht;*

9 All around the impious are walking about;
according to your exalted state you showed regard for
the sons of men.

*de goddelozen draven rond,
terwijl snoodheid bij de mensenkinderen het hoofd opsteekt.*

stempelt hem zo dat hij naar zijn omgeving mild en welwillend is, betrokken op het heil van anderen. Het woord 'vroom' in de oude Nederlandse betekenis komt nog het dichtst in de buurt. We kennen het uit het 'Wilhelmus': "Dat ik toch vroom mag blijven, Uw dienaar 't allen stond." Degene die hier aan het woord is, is aangerakt door Gods genade. Daardoor is hij gevoelig. Hij is tegelijk doortastend en behulpzaam, omdat de eer van God en het heil van de ander op de voorgrond staat.

David kent zulke 'vromen' wel. Ongetwijfeld heeft zijn vader daarbij gehoord evenals zijn grootvader Obed, de zoon van Ruth en Boaz. Tot deze 'vromen' behoorden destijds ook Jacob en Jozef, Izaak en Abraham. Wij kennen zulke mensen uit het Nieuwe Testament: Zacharias en Elisabeth, Simeon en Anna. Ze waren trouw en mild.

Zulke mensen waren er weinig meer, klaagt David. Wie er wel zijn, zijn degenen die 'ijdelheid' spreken, die glad van tong zijn en 'met een dubbel hart' spreken (vers 3 LXX). Waar de LXX 'ijdelheid' vertaalt, heeft het Hebreeuws een woord dat Buber vertaalt met het woord 'Wahnspiel'. Buber maakt er duidelijk mee waar David zijn beklag om doet: spreken is geworden tot manipulatie en spel.

We herkennen dat. Onwillekeurig denk je aan sommige actualiteitenprogramma's, waarin de waan van de dag volop naar voren komt en waarin ook het ludieke element niet gemist mag worden. Sinds de jaren negentig toen het wereldnieuws niet meer zo bedreigend was, kwam er een tendens op om het nieuws in showvorm te presenteren. Nieuwsgaring heeft de vorm van entertainment. In onze tijd is dat bijna niet meer vol te houden: het valt niet mee om wat er zich afspeelt in Syrië, Irak en Libanon en wat er zich voordeed in Parijs in het 'format' van show te presenteren en de berichtgeving ervan in te passen in het levensgevoel van consumentisme. Je voelt soms aan hoe dwaas dat is.

Erger nog is het, als men, zoals David zegt, 'glad van tong' is en 'bedrieglijk spreekt', d.w.z. corrupt is en fraudeert. Waar dergelijke dingen de overhand nemen, zelfs in de hoogste kringen van politiek en bedrijfsleven, valt het fundament van het recht in een samenleving weg. Het brengt de rechtstaat, die op goede trouw rust, ernstig in gevaar. David voelt aan dat de zaken er zo in Israël voorstaan en doet er zijn beklag over.

Ondertussen zijn deze jaren voor hem een goede leer- school geweest. Als koning zal hij volop te maken krij- gen met ontrouw en onrecht, in zijn eigen (soms directe) omgeving en in de internationale diplomatie. Ook in dit opzicht staat de Psalm niet ver van ons af in een wereld waarin wereldleiders (in Rusland en Tur- kije) elke kritiek de kop in drukken en de media gebruiken voor propagandadoeleinden; in een wereld ook waarin ISIS mensen in de vluchtelingenstroom die door hun wreedheden op gang komt, meestuurt die in het geheim aanslagen voorbereiden en ook jonge mensen recruteert die ogenschijnlijk een 'keurig leven' leiden en als sympathiek te boek staan.

Geen wonder dat veel mensen de ontwikkelingen van de afgelopen jaren met een gevoel van schrik in ogen- schouw nemen en zich herkennen in de uitroep van David: waar is goede trouw?

Verweer en uitzicht

Het is gelukkig te zien dat David verweer heeft tegen de geest van wantrouwen en egoïsme, die zich van de mensen meester maakt. Ondanks de benarde situatie ademt Psalm 11 geen sfeer van moedeloosheid, maar van uitzicht. Dat is zeker in de LXX het geval.

Colofon

Ecclesia, voorheen 'Kerkblaadje', is een uitgave van de Stichting Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge en verschijnt zaterdags om de veertien dagen.

Redactie: Drs. M. den Admirant, Drs. L.J. Geluk, Mw G.M. van Ommen-Middelkoop

Eindredactie: Dr. H. Klink

Vaste medewerkers:

Dr. J.G. Barnhoorn, Dr. R. Fernhout, Drs. H.J. Lam en Dr. M. Verduin.

Redactieadres: Dorpsweg 11, 4223 NA Hoornaar, tel. 0183-581321

Internet-adres: www.ecclesianet.nl

Abonnementsprijs: € 30,50 per jaar

Adreswijziging en abonnementen: gm.v.ommen@kpnplanet.nl

Administratie: Baron Bentinckstraat 51, 7731 EK Ommen tel. 0529 456729, Postbankrekeningnr. NL72INGB0000 8871 47

Adm. Ecclesia/Kerkblaadje te Ommen of Bankrekeningnr. NL95RAB00348 9696 19 t.n.v.

St. Vrienden van Kohlbrugge te Ommen

Druk: Langeveld grafische afwerking BV, Zoetermeer

Waarom ligt dat? Ik wijs op enkele dingen.

Allereerst geeft de Psalm aan dat je door je te rich- ten tot God ervoor behoed wordt mee te gaan in de zuigkracht van negativiteit en cynisme. De Psalm begint met een korte uitroep. Het is een schietgebed: 'Help mij Here'. Door een dergelijk (kort) gebed, houd je de band met God open. Daardoor bescherm je je innerlijk. Het mooie van een schietgebed is, dat je het overal kunt uitspreken. Treffend is het voorbeeld van Nehemia, die dienst deed bij de puissant rijke koning Darius. Terwijl hij de beker van de koning en zijn belangrijkste adviseurs inschonk en hoorde van de obstakels waar men in Jeruzalem tegen aan liep met de herbouw van de tempel, bad hij tot God. Zo kun je als boer, als chauffeur, als accountant, als bestuurskun- dige, als notaris, als minister in situaties die je aangrij- pen, waarin je bovendien de neiging voelt opkomen om (ook) naar verkeerde middelen te grijpen, een schietgebed doen. Je komt erdoor in een andere sfeer en wordt niet meegezogen. Je herstelt en krijgt weer reëel zicht op de dingen en weet hoe je handelen moet. Je hebt weer houvast.

Vervolgens geeft de Psalm aan dat God boven de ver- wikkelingen staat die zich voordoen. Daarbij hoort Hij het gebed (vers 6 LXX): "Vanwege het zuchten van degene die benauwd wordt, zal Ik opstaan. Ik zal ze tot het heil (de redding) leiden." Meer dan eens maakt de Bijbel duidelijk dat het gebed van de eenvoudige zin heeft, in het klein en in het groot, zelfs m.b.t. de wereldsituatie. Tegen Mozes zei God bij de brandende braamstruik "Ik heb wel gehoord het roepen van de Israëlieten in Egypte." God luisterde naar Nehemia, toen hij zijn schietgebed deed en de moed vond om op een beslissend moment een goed woord te doen voor Jeruzalem. God luistert naar het gebed van de arme weduwe die geen recht vond bij de onrechtvaar- dige rechter. In Psalm 18 en in Openbaring staat dat de gebeden van de heiligen op aarde op het altaar gebracht worden bij God en dat de hemel reageert. Zou God nu niet luisteren naar de stemmen van de christenen in het Midden-Oosten en van ons? Calvijn besluit zijn *Institutie* met erop te wijzen dat God 'diena- ren' verwekken kan, als Mozes en de richteren die het opnemen tegen het kwade. Zo was het met de Neder- landse christenen met wie Willem van Oranje in 1559 een apert gevoel van medelijden kreeg. Zo was het in de Tweede Wereldoorlog: ineens was daar Churchill in zijn onverzettelijkheid, tegen wie Hitler stuk liep.

Het derde wat in de Psalm naar voren komt, is de onschatbare waarde van het Woord van God. Het is

alsof de dichter daar ineens door getroffen wordt. Vrij abrupt roept hij uit: "De woorden van de Here God zijn louter."

De woorden van God, zegt de Psalmist, zijn als zilver dat zeven keer gelouterd is. Zilver is een edel metaal, d.w.z.: het is helder en puur. Zeker als het zeven keer gelouterd is. Het getal zeven doet in nieuwtestamenteel licht denken aan de Heilige Geest. De waarheid is doorademend van de kracht van de Geest. Opvallend is dat de LXX een zin invoegt die er in de Hebreeuwse tekst niet staat. De psalmist zegt dat God het woord 'vrijmoedig' zal spreken (vs 5). 'Vrijmoedigheid' was een typisch Griekse deugd. Sinds de opkomst van Athene in de vijfde eeuw voor Chr. was vrijmoedigheid een politiek begrip. Het vrijmoedig spreken werd gezien als een basisvoorwaarde voor het floreren van de polis (de stad). De polis was ermee gediend als iemand die te goeder trouw was en bekwaam om te besturen zonder angst in de volksvergadering kon spreken en er zijn plannen kon voorleggen. De vertaler van Psalm 11 heeft daar zeker van geweten en hij zegt dat God ondanks de grote mond van de vijanden vrijmoedig (soeverein) zijn waarheid tot gelding brengt. Het is opvallend dat het woord 'vrijmoedigheid' in het Nieuwe Testament een grote betekenis heeft gekregen. Keer op keer staat er in *Handelingen van de apostelen* dat de discipelen in vrijmoedigheid spraken, zelfs in de vijandige omgeving van Jeruzalem.

De uitwerking daarvan is enorm geweest. De wereld is erdoor veranderd. De waarheid drong door de nevels heen, zoals de zon op een voorjaarsochtend. Dat was in de wereldgeschiedenis keer op keer het geval. Dr. W. Aalders sprak in verband met de Reformatie als herontdekking van de Schrift over de 'geizerwerking' van het Woord van God.

Marc Chagall heeft op een van de ramen van de kathedraal in Reims weergaloos weergegeven wat het Woord doet. We zien in de apsis de opgestane Christus. Hij is een lichtende gestalte. Zijn armen houdt Hij in kruisvorm tot de wereld gericht. Naast Hem zit een

vrouw, waarschijnlijk Maria. Zij raakt Hem aan en wordt zelf ook meer en meer een lichtende gestalte. Het licht vertakt zich. De kaars wordt op een kandelaar gezet en verlicht het hele vertrek.

Wie zal zeggen wat er in de wereld gebeurt, als in China en in moslimlanden het licht van de Bijbel door begint te breken? Zou dat niet kunnen? Wie zal zeggen wat er gebeuren kan als de Bijbel in zijn kracht en veelzeggendheid ook vandaag weer in de christenheid herontdekt wordt...?

De Psalm heeft dus allerminst een pessimistische toon. Even werd David overweldigd door de benarde toestand in het land. Even dreigde hij uit het evenwicht te raken. Maar hij vond houvast in een kort gebed: 'red mij Here'. En langzamerhand realiseerde hij zich dat de waarheid die hij bij de vromen had gevonden sterker is dan de leugen van de onrechtvaardigen. Chesterton zei eens: "Gods waarheid is al vijf keer gestorven in de geschiedenis. Het voortbestaan van de kerk hing aan een zijden draadje. Maar al zes keer is Christus soeverein opgestaan. En zo zal het steeds gaan."

Tot slot

Opmerkelijk is het dat de vertaler van deze Psalm aan het slot als een korte samenvatting op eigen gezag nog één zin toevoegt, waardoor de Psalm veel positiever klinkt dan in de Hebreeuwse tekst. Deze toevoeging maakt duidelijk wat hij vooral door wil geven aan zijn tijdgenoten: "Om ons heen lopen degenen die geen eerbied meer kennen, maar overeenkomstig Uw verhevenheid, bent U vervuld met zorg over de mensenkinderen."

Wellicht is het goed om deze zin in 2016 in gedachte te houden.

Mevrouw M.A. Aalders, Bussum
H. Klink, Hoornaar

Opbouwende toespraken

Na enige tijd geleden in een drietal artikelen te hebben stilgestaan bij Kierkegaards indringende *Oefening in Christendom*¹, wil ik diemaal de aandacht van onze lezers bepalen bij zijn *Opbouwende Toespraken*, die in 2011, eveneens in de reeks *Sören Kierkegaard Werken*, in een Nederlandse vertaling bij Uitgeverij Damon zijn uitgekomen.² Het betreft hier een zestal

bundels toespraken uit de jaren 1843 en 1844 en een drietal "toespraken bij denkbeeldige gelegenheden." Deze *opbouwende toespraken* willen geen preken zijn, daar de schrijver geen preekbevoegdheid heeft. Het zijn *toespraken*, *opbouwende* toespraken, geen *toespraken-tot-opbouw*, omdat de spreker "allerminst pretendeert *leraar* te zijn" (blz. 65).

De drie eerste bundels verschenen in 1843. Zij bevatten resp. twee, drie en vier toespraken. De toespraken in de eerste bundel dragen als opschrift *De verwachting van het geloof en ledere goede en iedere volmaakte gave komt van boven* en hebben als uitgangspunt Galaten 3 : 23vv. en Jacobus 1: 17 – 22.

In de tweede bundel zijn twee toespraken over I Petrus 4 : 7 – 12 opgenomen, elk met het opschrift *Liefde zal de veelheid van zonden bedekken*, en één toespraak over Efeze 3 : 13vv. met als thema *De bekrachtiging in de innerlijke mens*.

De derde bundel bevat een toespraak over Job 1 : 20v. (*De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, de naam van de Heer zij geloofd*), twee over Jacobus 1 : 17 – 22 (*Iedere goede gave en iedere volmaakte gave komt van boven*), en een (*Zijn ziel verwerven in geduld*) over Lucas 21 : 19.

De toespraken uit 1844 – opnieuw drie bundels – hebben als opschrift: *Zijn ziel bewaren in geduld* (Lucas 21 : 19), *Geduld in verwachting* (Lucas 2 : 33 – 40); *Denk aan je Schepper in je jeugd* (Prediker 12 : 1), *De verwachting van een eeuwige zaligheid* (II Corinthe 4 : 17v.), *Hij moet groeien, ik moet minder worden* (Johannes 3 : 30); *God nodig hebben is de hoogste volmaaktheid van de mens* (Lucas 7 : 28), *De doorn in het vlees* (II Corinthe 12 : 7), *Tegen lafhartigheid* (II Timotheüs 1 : 7) en *Hij die op de juiste wijze bidt, strijdt in het gebed en overwint, doordat God overwint*.

De drie *toespraken bij denkbeeldige gelegenheden* dragen als opschrift: *Naar aanleiding van een een biecht*, *Naar aanleiding van een bruiloft* en *Bij een graf*.

Samenhang

Deze toespraken zijn, aldus Pieter Vos in een *Nawoord*, lange tijd als niet meer dan “een interessant maar facultatief supplement” bij Kierkegaards pseudonieme werken beschouwd. Dit echter ten onrechte, daar men er filosofische inzichten in vindt, die een verdieping betekenen van de thematiek, die in de pseudonieme werken wordt behandeld, terwijl zij bovendien een eigen literair-religieuze zeggingskracht hebben, die ze tot “een hoogtepunt in de devotionele literatuur” maken (blz. 507).

Hoewel de opbouwende geschriften qua opzet en inhoud sterk van de pseudonieme werken verschillen, hangen beide genres toch op de een of andere wijze met elkaar samen. Kierkegaard zelf benadrukt dit in zijn in 1848 geschreven en postuum gepubliceerde *Het gezichtspunt voor mijn werkzaamheid als schrijver*, waarin hij spreekt van een “dialectische structuur” van “esthetische” en “religieuze” geschriften, en hij wijst er

dan op, dat zijn eerste bundel toespraken gelijktijdig met zijn boek *Of/Of* verscheen. En dit was geen toevalligheid, het was symptomatisch: “De diverse pseudonieme en opbouwende geschriften van de jaren 1843 tot 1845 vertonen een inhoudelijke samenhang. Er zijn thematische overeenkomsten tussen de gelijktijdig verschenen pseudonieme en opbouwende werken”, aldus Vos (blz. 508). Zo wordt het thema van de lijdende Job, dat in *De herhaling* ter sprake komt, in de – korte tijd later gepubliceerde - toespraak over Job 1 : 20v. opnieuw aan de orde gesteld en lopen *De drie toespraken bij denkbeeldige gelegenheden* min of meer parallel met de drie delen van het boek *Stadia op de levensweg*.

In het voorwoord bij zijn *Twee opbouwende toespraken* van 1844 zegt Kierkegaard, dat deze bundel de lezer “met de rechterhand wordt aangeboden.” Vijf jaar later, bij de uitgave van *De lelie in het veld en de vogel in de lucht*, herhaalt hij deze uitspraak en voegt eraan toe: “in tegenstelling tot de pseudoniemen, die met de linkerhand gegeven werden en worden.” In beide soorten geschriften wordt een-en-dezelfde gedachte ontvouwd, maar er is verschil van inhoud, methode en stijl. In de opbouwende geschriften, de “werken van de rechterhand”, voltrekt zich, aldus Vos, een *verinnerlijking* en *toe-eigening* van “ideeën”, die in de pseudonieme werken, de “werken van de linkerhand”, ontvouwd worden. Een belangrijke conclusie, daar zij de samenhang tussen de beide soorten geschriften extra onderstreept. Kierkegaard is de geschiedenis ingegaan als de wegbereider van het existentialisme, - een wijsgerige stroming, die niets met het christelijk geloof heeft. Op de keper beschouwd is hij echter een voluit *christelijk* denker, wiens denken in het evangelie geworteld is. Terugblikkend op zijn loopbaan als schrijver, stelt hij vast dat “de eigenlijke inzet van zijn schrijverschap een religieuze is en dat deze thematiek bij uitstek gegeven is met de opbouwende werken” (blz. 510v.).

In gesprek met onszelf

Kierkegaard verzoekt ons overigens de toespraken *hardop* te lezen: wat de tekst zelf niet direct kan zeggen moet de lezer *met zichzelf communiceren*. Het opbouwende heeft betrekking op iets, dat pas dan waarheid wordt, wanneer het waarheid wordt “voor mij”.³ De kennis moet *toe-geëigend* worden. Pas dan heeft de waarheid – dus ook de waarheid van het geloof – werkelijk betekenis. De toespraken willen een aanleiding zijn tot een gesprek met onszelf over de waarheid van het evangelie, totdat wij ons het gelezene hebben eigen gemaakt.

Of het er velen zijn, die zover komen? Kierkegaard, wiens wetenschappelijke werken weinig aftrek vonden, zal zich ook over de belangstelling voor zijn stichtelijke geschriften, geen illusies gemaakt hebben, zich ervan bewust, dat hij schreef voor "die *enkeling* die ik met vreugde en dankbaarheid *mijn* lezer noem" (blz. 523). En toch: hoewel geen geordend predikant, wist hij zich een dienaar van de kerk en beoogde hij met zijn geschriften de opbouw van een christelijk leven, – een leven, dat God als middelpunt heeft, dat zich van God afhankelijk weet, want "God nodig hebben is de hoogste volmaaktheid van de mens" (blz. 305v.).

Een besluit

Het is uiteraard onbegonnen werk alle toespraken de revue te laten passeren. Ik beperk mij ertoe de aandacht te vestigen op enkele, m.i. heel actuele, passages uit twee van de *denkbeeldige* toespraken, en wel die over het huwelijk ("Naar aanleiding van een bruiloft") en die over de dood ("Bij een graf").

In de eerste toespraak legt Kierkegaard de nadruk op de *verplichtingen*, die gehuwden tegenover elkaar hebben. Aan het begin van het huwelijk(sverbond) staat een *besluit*, een *heilig* besluit (blz. 462), en een besluit "kent zijn inspanning en zijn pijn" (blz. 451). Een oud Deens spreekwoord zegt, dat "*de liefde*, beschouwd als besluit van het huwelijk, *alles overwint*." Het huwelijk is geen feestelijke gelukwens, maar een goddelijke uitdaging. God spoort de gehuwden aan de goede strijd te strijden, waarvoor Hij hun ook de kracht geeft. Men kan het huwelijk alleen ingaan, wanneer men zich bewust is van de gevaren, die op de loer liggen, en van de strijd, die wacht. Het huwelijk brengt moeiten en lijden met zich mee. Maar liefde aanvaardt die zonder bezwaar, ja zelfs met vreugde!⁴

Wij mogen ons niet door gevoelens en stemmingen laten leiden. Hoe gelukkig onze liefde ook mag zijn, God vraagt van ons een besluit, een besliste keuze. Het huwelijk "wil in de strenge opvoeding van het besluit inbeeldingen en illusies wegnemen, en de liefde in de onneembare vesting van de plicht een veilig toevluchtsoord bieden, en aan hen die de huwelijksbelofte afgelegd hebben een nieuwe geestdrift geven en met de loop der tijd dagelijkse verwondering over hun geluk" (blz. 460). De liefde blijft, zij wijst de weg door het leven, als het besluit met haar meegaat, maar wanneer dit niet het geval is, dan verdwaalt zij. Wanneer zij niet door een besluit wordt vastgehouden, komt zij om.

Memento mori

In zijn toespraak over "de beslissing van de dood" wil Kierkegaard de lezer ertoe brengen, dat hij gaat

nadenken over "zichzelf in de dood", over de dood als "het lot van hemzelf" (blz. 476). Wij zijn aan het "*memento mori*" ontgroeid. Wij gaan het denken over onze dood uit de weg. Zelfs wanneer wij, staande bij een graf, met de dood geconfronteerd worden, zijn wij alleen met de dood van de ander bezig, niet met onze eigen dood. Werd in vroegere tijden een plotse lijdning overlijden als "het grootste ongeluk" beschouwd, vandaag de dag ziet men het niet zelden als "het grootste geluk" (blz. 477). Maar wat onderscheidt ons dan nog van de heidenen? De heidense wijsgeer Epicurus (omstr. 300 v. Chr.) heeft eens gezegd: "De dood ... betekent niets voor ons. Want zolang wij er zijn, is de dood er niet, en als de dood gekomen is, zijn wij er niet meer." Een uitspraak, typerend voor het levensgevoel, dat in onze geseculariseerde samenleving de toon aangeeft, maar die volkomen haaks staat op het evangelie van kruis en opstanding.

Geen stemming, maar toeëigening

Evenals in zijn toespraak over het huwelijk wijst Kierkegaard ook in deze verhandeling op het gevaar van gevoelens en stemmingen. De begrafenis en alles wat ermee samenhangt worden gewoonlijk gekenmerkt door een bepaalde stemming, een speciaal gevoel en een sfeer van ernst, maar daarin houdt de mens de waarheid (de dood) juist van zich af. In de ware ernst is de waarheid toegeëigend. "Zichzelf als dood denken, dat is ernst, getuige zijn van de dood van een ander is een stemming."

In onze tijd wordt er eindeloos over euthanasie gesproken, – euthanasie als iets, waarop de mens recht heeft. Maar weten wij nog wel, wat *euthanasie* (lett.: op de goede wijze sterven) in de oorspronkelijke zin van het woord inhoudt? "Sterven", zegt Kierkegaard, "is het lot van ieder mens en wat dat betreft een heel klein kunstje, maar kunnen sterven dat is de hoogste levenswijsheid" (blz. 479). *Kunnen sterven* veronderstelt een voorbereiding op het levenseinde. Wie denkt hierbij niet aan de kerkvader Augustinus, die zich bij het naderende sterven liet gezeggen door de boetsalmen, waarmee de wanden van zijn kamer behangen waren?

Wij sluiten af

Het spreekt vanzelf, dat wij Kierkegaards *Opbouwende Toespraken*, als juist voor onze tijd hoogst actueel, nadrukkelijk ter lezing – en herlezing – aanbevelen.

J.G. Barnhoorn, Nunspeet

Noten

1 Zie de nummers 8,9 en 10 van de vorige jaargang.

- 2 *Opbouwende toespraken 1843-1845*, Budel, 2011. Een vertaling van Hans van Munster, geheel herzien door Udo Doedens, Annelies van Hees en Pieter Vos. Eindredactie en verklarende aantekeningen van Udo Doedens en Pieter Vos, met een nawoord van Pieter Vos.
- 3 Vgl. mijn recensie van het boekje van Otto Zijlstra, *Een idee om voor te leven en te sterven*, in 2013 uitgegeven n.a.v.

Kierkegaards tweehonderdste geboorte dag (*Ecclesia* d.d. 9 – 2 – 2013).

- 4 Aan de liefde heeft Kierkegaard een bundel toespraken gewijd, die in 2007 onder de titel *Wat de liefde doet* in een Nederlandse vertaling zijn uitgekomen. In een van de volgende nummers van ons blad hoop ik aan deze uitgave uitvoerig aandacht te schenken.

Goed doen door na te laten

Het is al weer een aantal jaren geleden dat de *Evangelische Omroep* een brochure uitgaf onder deze titel. De bedoeling van het geschrift was om christenen te wijzen op de mogelijkheid om van hun vermogen, na hun overlijden, goede doelen te steunen.

Als het goed is hebben degenen die de Here Jezus willen volgen ook geleerd om van hun overvloed (als zij daarin mogen delen) af te staan aan naasten die in nood zijn, ver weg en dichtbij. Ook het werk van kerkelijke gemeenten is vooral afhankelijk van giften in collecten en bijvoorbeeld de opbrengst van de aktie Kerktalans.

De uitgave van ons blad *Ecclesia* is in de eerste plaats mogelijk doordat de lezers hun abonnementsgeld voldoen. Gedurende een lange reeks van jaren heeft het bestuur van de *Stichting Vrienden van Dr H.F. Kohlbrugge* het blad kunnen uitgeven omdat veel lezers boven hun abonnementsgeld de uitgave wilden steunen met – soms zeer royale – giften.

Zo konden we ook steeds ons blad blijven toezenden aan die abonnees die niet meer konden betalen dan de (in feite steeds te lage) abonnementsprijs. We zijn daar dankbaar voor!

Vermeldenswaard is dat onze stichting ook met een zekere regelmaat werd verblijd met kleinere en grotere bijdragen afkomstig uit nalatenschappen van dankbare lezers van *Ecclesia*.

Als bestuur hebben we uw giften – klein en groot – en ook de inkomsten afkomstig uit nalatenschappen steeds weer ervaren als tekenen van bemoediging om voort te gaan met ons werk. We waren er soms beslist stil van !

Het bestuur van de *Stichting Vrienden van Dr H.F. Kohlbrugge* wil hierbij een beroep doen op diegenen van de lezers van ons blad die willen 'Goed doen door na te laten' om daarbij ook *Ecclesia* te gedenken. Neemt u contact op met uw notaris. Hij/zij kan u informeren over de mogelijkheden. Als u dan dit nummer van *Ecclesia* meeneemt naar de notaris, dan kan uw wens duidelijk worden weergegeven in uw testament.

Van harte aanbevolen!

Het bestuur van de Stichting
Vrienden van Dr H.F.Kohlbrugge

Enkele mededelingen

Door de stijgende kosten van ons blad, zien we ons als bestuur van de stichting *Vrienden van dr. H.F. Kohlbrugge* genoodzaakt de abonnementsprijs met anderhalve euro per jaar te verhogen, tot € 30,50. De kosten zijn dan nog steeds hoger dan het bedrag dat de abonnees voor het blad betalen. Gelukkig kunnen we dit patroon nog handhaven, vooral door de giften die we elk jaar van u ontvangen.

Graag willen we de lezers erop attenderen dat de conferentie in 2016 DV plaats zal vinden op zaterdag 28 mei in Vianen.

Rest ons u een goed en gezegend 2016 toe te wensen. God zegene zijn Kerk, deze wereld en ook onze stichting en ons blad.